

Pomník padlým v 1. světové válce

Myšlenka postavit pomník spoluobčanům, kteří zahynuli v I. světové válce, se zřejmě zrodila již v roce 1919. Návrh vybudovat jeden pomník pro všechny obce přiřazené k Machovu, a to jen v Machově, se nesetkal s pochopením ani v Bělem, ani v Lhotě. V těchto obcích byly samostatné pomníky postaveny již v roce 1921, resp. 1922.

Pro stavbu pomníku, se kterou se začalo v roce 1925, bylo vybráno místo v centru obce mezi náměstím a kostelem, kde již 1. máje 1919 byla zasazena Lípa svobody. Nedostatek finančních prostředků obcí Machova a Nizké Srbské byl příčinou, že nebylo zhotoveno žádné výtvarné kamenické dílo jako např. ve Lhotě. Na pomník, či spíše mohylu, byl použit devítitunový balvan, který ležel na hranici mezi obcemi Lhotou a Machovem v lesíku zvaném Křípek/Skřípek. Jeho doprava na místo určení však nebyla jednoduchá. Školní kronika o tom praví: „Obtížnou svou cestu konal balvan několik neděl, úsilí lidské nemohlo zdolat jeho tíhy a poněvadž zima v roce 1924–25 byla beze sněhu, dopraven byl balvan jen za sněhového poprašku na hrubých saních z klád osmi páry koní při značném nebezpečí, ale bez úrazu nejmenšího.“ Umístěn a podložen byl na železobetonovém podstavci pod dohledem stavitele Josefa Erbera a za spolupráce zámečnicka pana Benedikta Plného z Nizké Srbské. Do kamene byla vsazena mosazná deska s verší Antonína Sovy.

Hlavním iniciátorem celého projektu byla Tělovýchovná jednota Sokol. Celkový náklad na vybudování pomníku činil asi 2 500 Kč. Většinu prací (přemístování balvanu lidskými silami a koňskými potahy) vykonali dobrovolníci zdarma. Zaplacen byl pouze samotný pískovec.

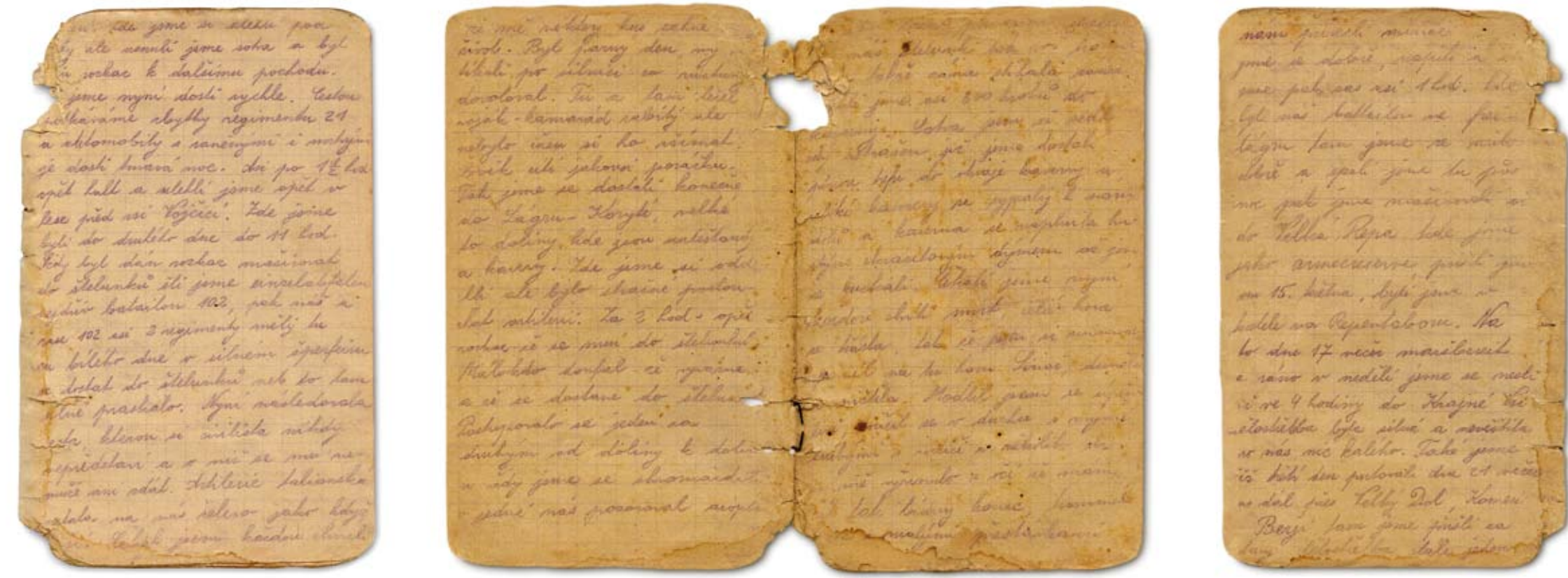
Slavnostní odhalení se konalo 6. 7. 1925 za účasti čelních představitelů obce – starosta Josefa Matouše, řídícího učitele Jaroslava Petra a početné veřejnosti. K tomu školní kronika poznamenává: „Oslava s odhalením byla tklivá. Obec naše získala v řečníkovi prof. Dr. Šimákovi vědeckou autoritu a přednáška jeho dne 5. 7. 1925 byla z nejkrásnějších, jež kdy Machov slyšel.“ Z dostupných pramenů se nepodařilo zjistit jména padlých občanů Machova a Nizké Srbské. Pamětní kniha městyse Machov uvádí, že v poměru vojenské služby padlo a zemřelo 25 osob.

Další úpravy pomníku proběhly v 70. letech minulého století, ale pomníku neprosplý. V tomto období byla ze strany od kostela vybudována nevzhledná betonová opěrná zídka. V roce 1989 převzala patronát nad pomníkem místní základní škola. Žáci pomník udržují a pravidelně 28. října pořádají pietní akt.

Velké generální opravy se pomník dočkal v roce 2006. V rámci projektu „Škola pro udržitelný život“ získala škola prostřednictvím Střediska ekologické výchovy a etiky SEVER se sídlem v Horním Maršově, Nadace Partnerství a nadace VIA finanční podporu ve výši 100 000 Kč. Odstraněny byly obrubníky a opěrná betonová zídka. Pod oplocením byl vybudován nový základ a plůtek byl nahrazen sloupky s řetězem. Nový přístup pokryly pískovcové desky a posedět lze na kruhové lavičce pod lípou. Renovace se dočkala i pamětní deska. Prostor u pomníku byl osázen vhodnými rostlinami. Dendrologové odborně ošetřili Lípu svobody, a bez nadsázky lze říci, že dnes je to jeden z nejhezčích samostatně rostoucích stromů v Machově. Slavnostní znovuoživení pomníku proběhlo při Svatováclavském setkání organizovaném školou, které bylo spojeno s I. ekumenickou bohoslužbou v Machově.

Lípa svobody

1. května 1919 Jednota sokolská pořádala slavnost. Na této slavnosti přednesl řídící učitel Jaroslav Petr dojemnou řeč a zasadil Lípu svobody. Při té příležitosti řekl Antonínu Matoušovi, budoucímu kronikáři Machova: „Antoníne, 28. říjen, den našeho národního osvobození, to byl nejradostnější den v mém životě.“

Několik stránek z deníku devatenáctiletého vojáka Ferdinanda Théra,

machovského občana, které nám laskavě zapůjčila jeho dcera paní Helena Vobršálová

„Les, kde jsme ulehli pod smrky, ale usnuli jsme sotva a byl vydán rozkaz k dalšímu pochodu. Ven jsme se dostali rychle. Cestou potkáváme zbytky regimentu 21 a automobily s raněnými i mrtvými. Je dosti tmavá noc. Asi po jeden a půl hodině opět halt a ulehli jsme zpět v lese před vsí Vojčici. Zde jsme byli do druhého dne do 11 hodin, kdy byl dán rozkaz maširovat. Do štelunků šli jsme einselelabalen, nejdřív batalion 102, pak náš a zase 102 asi 2 regimenty měly tu za bílého dne v silném šperfajru se dostat do štelunku, neb to tam silně praskalo. Nyní následovala cesta, kterou si civilista nikdy nepředstaví o níž se mu nemůže ani zdát. Altlierie taliánská metala na nás železo jako když prší. Čekal jsem každou chvíli, že mně některý kus setne život. Byl parný den, my táhli po silnici co ... dovoloval. Tu a tam ležel voják – kamarád zabitý, ale nebylo času si ho všimat. Člověk cítí jakousi porážku. Tak jsme se dostali konečně do Lágru – Korytė, velké do doliny, kde jsou kaverny, zde jsme si oddechli, ale bylo strašné poslouchat artilerii. Za dvě hodiny opět rozkaz, že se musí do štelunků. Málokdo doufal, že vyvázne a že se dostane do štelunků. Postupovalo se jeden za druhým, od doliny k dolině a vždy jsme se shromáždili. V jedné nás pozoroval aeroplán. Utíkali jsme asi ... kroků do kaverny. Sotva jsem si sedl, celý ustrašen, již jsme dostali plnou trefu do okraje kaverny a veliké balvány se sypaly k nám a kaverna se naplnila hustým ekrasitovým dýmem až jsme se kuckali. Čekali jsme nyní každou chvíli smrt. Celá hora se trásla, takže jsem si vzpomněl na tu horu Sinaj, duněla až svištěla. Modlil jsem se úpěnlivě, loučil se v duchu s mými drahými, s rodiči a několik slz se mi vyřinulo z očí, že mám mít tak bídný konec. Hromobití trvalo s malými přestávkami až do 8 hodin. Pak přešlo v silný šperfaier. My vylezli z kaverny a viděli jsme, že naše rezervy jsou již ve štelunku. Smrt řádila, bylo již několik mrtvých, dost těžce i lehce raněných. Nyní metal náš protivník ze svého postavení na nás šprenkrouny a gvergranáty. Bylo hrůza být ve štelunku, ale stáli jsme jeden vedle druhého, kdo byl raněn, měl těžkou pomoc neb štelunku byl místy srovnán se zemí a to se muselo lézt po břiše. Nesmysl tolik lidí tam ... až se nemůžou tam ani hnout. Viděl jsem krev, byli ranění, modlil jsem se bych nemusel mnoho zkusit až budu umírat, ale pomyslení na ty své drahé mě mocně dojalo. Asi v 5 hodin večer přišli první Maďaři a ti nás měli aplérovat do bunkrů a my zrovna jsme šli zas dolů, cesta laufgralonem byla šleným úprkem, napřed můj kamarád Ženk letěl ve vzduchu. Nahoru byla aufgraben plná lidí – Uhráků. Ti nás okřikovali ať se dekujeme. My ale myslili jen co nejdřív do úkrytu. V 5 minutách jsme dostihli do batalionskaverny, kde bylo slyšet sténání raněných. My byli zdrávi a zatím v bezpečí. Ve skále to dunělo a hučelo jako při veliké bouři. Zdálo se, že kaverna neodolá té kanonádě taliánské. Sedli jsme si na své věci a čekali až poněkud střelba ochabne, že budeme pokračovat v cestě.

Čekali jsme 3 hodiny, marně. I hodlali jsme se přes to s pomocí Boží dál. Pokřičoval jsem se při východu z kaverny, dál doletěli jsme až přes ... k Regimentskaverně, kde jsme se zas ukryli, zde byl již zbytek naší kumpanie. Byli jsme tu ukryti až do večera, ale stále nás ještě strašila myšlenka i vyjádření poručíkovo, že v pádu potřeby nutné budeme muset nahoru do štelunku jako posíla. Nestalo se to chvála Bohu a my jak se smrklo s kamarádem vyrazili z kaverny a rychlým tempem se vzdalovali údolím Jasnianským směrem k Medeazze. Cestu jsme neznali ale nebezpečí nás popohánělo vpřed, až jsme přišli k našim těžkým bateriím a tam nám ukázali cestu k Listianě. Šli jsme dost rychle až jsme brzy dohonili train (trén) muniční. Těž jim asi padla trefa, jelikož jsme našli rozbitý vůz a mrtvého. Za Listianou jsme posvačili a chtěli spát, ale už tu šla naše kompačka. Šli jsme tedy za ní až do Mauhiny, zde jsme čekali do 7 hodin, pak se maširovalo zvolna dál. Měli jsme žízeň a hlad, ale šli jsme asi do 11 hodin. Tu nám přinesli menáž. Najedli jsme se dobře a napili a šli jsme pak zas asi 1 hodinu. Kde byl náš battailon na freilagru tam jsme se měli dobře spali jsme tu přes noc pak jsme maširovali až do Velká Repa, kde jsme jako armeereserve přišli jsme sem 15. května, byli jsme v kostele na ... Na to dne 17. května večer maršberei a ráno v neděli jsme se nesli již ve 4 hodiny do Krajne Vsi. Dělostřelba byla silná a nevěštila pro nás nic kalého. Také jsme již třetí den putovali dne 21 večer zas dál přes Velký Dol, komen k Berji. Tam jsme přišli za tmy.“

Jedná se o doslovný přepis deníku. Ne všechna místa originálu byla čitelná.

Fallen warrior memorial in Machov

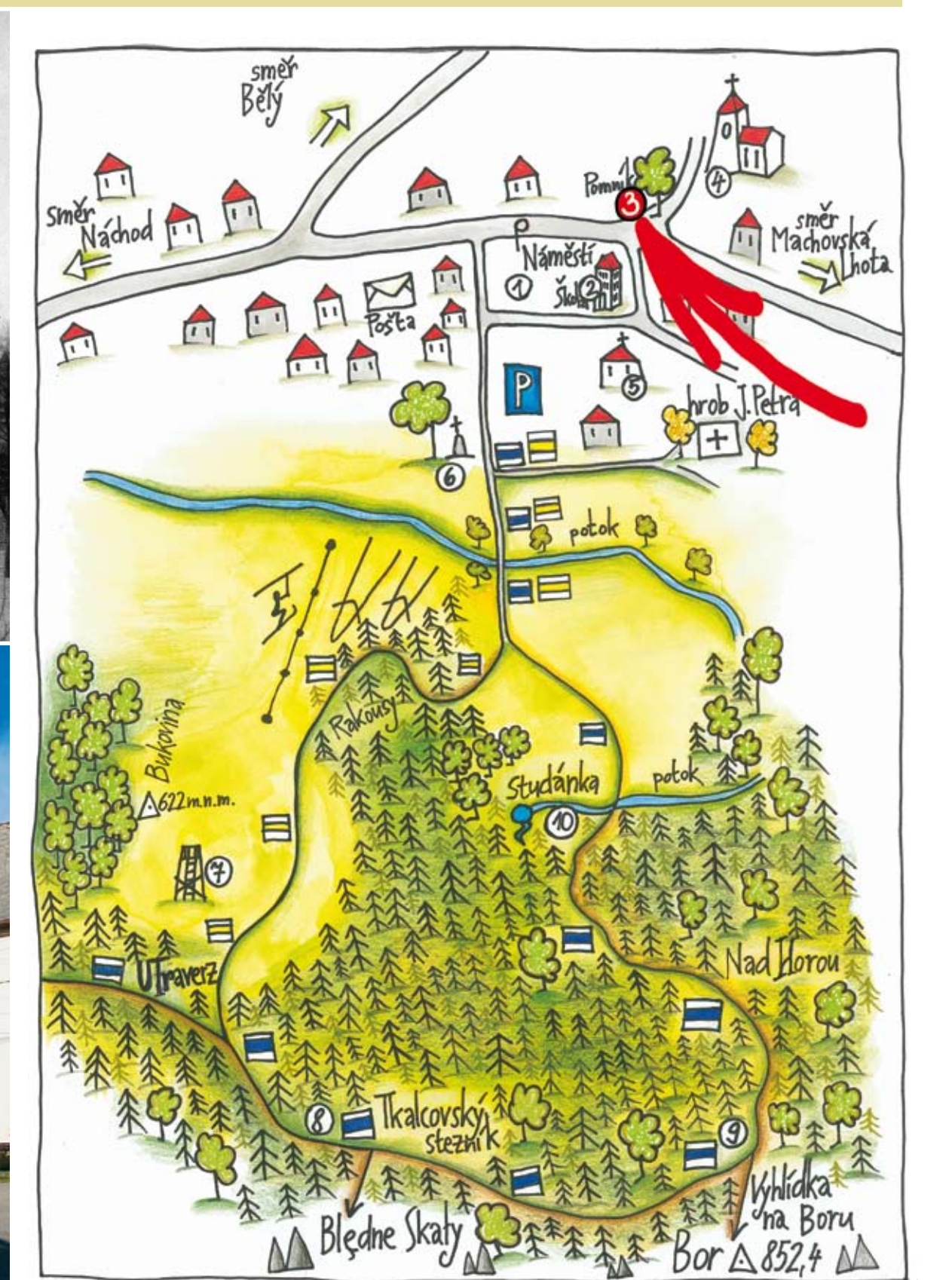
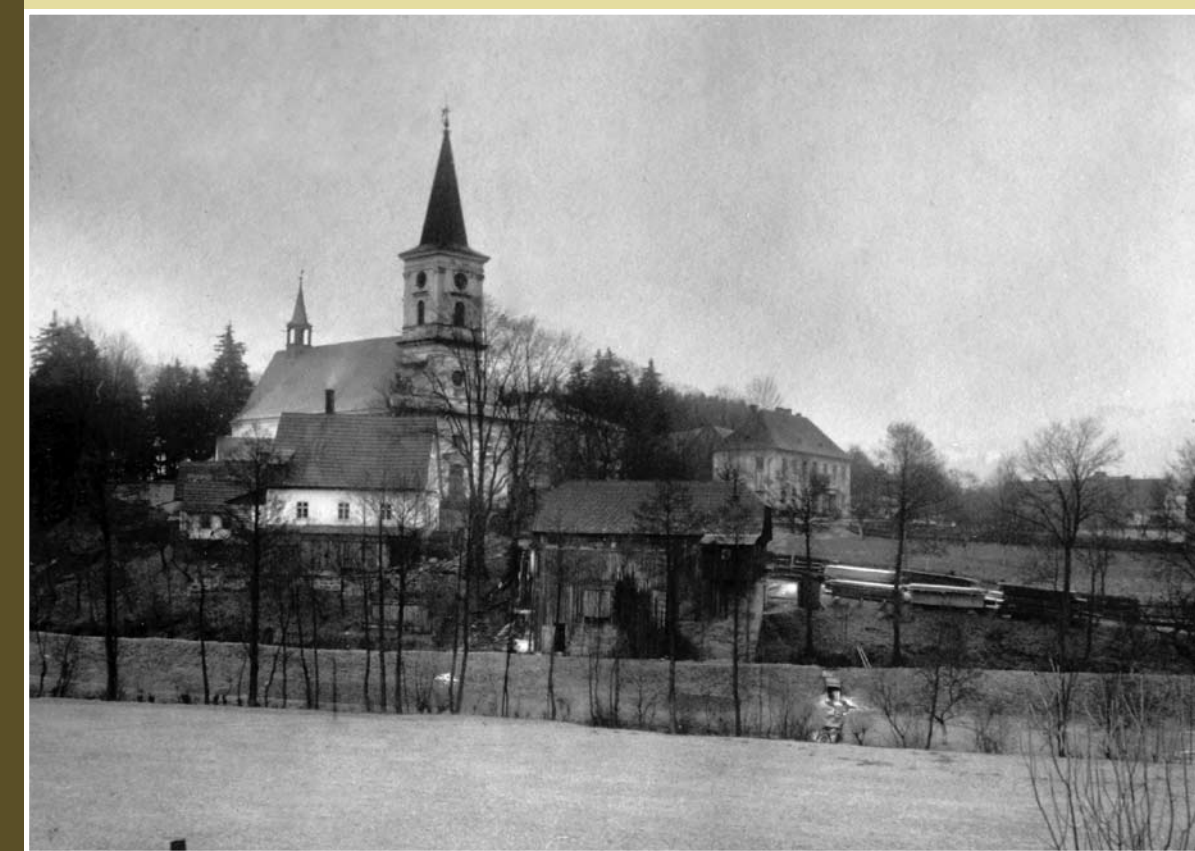
The idea to erect a monument in honour to fellow citizens who died in the 1st World War was probably born as soon as in 1919. The first proposal – to erect one shared monument in Machov for the whole of the Machov parish did not appeal to the other villages. The villages Bělý and Lhota erected their own memorials in 1921 and 1922. In 1925 a memorial in Machov was built in the centre of the village, between the church and the square, next to the freedom lime planted here back in 1919.

Pomnik poległych podczas I wojny światowej w Machowie

Najprawdopodobniej idea upamiętnienia pomnikiem współmieszkańców poległych w I wojnie światowej zrodziła się już w 1919 roku. Propozycja wybudowania jednego pomnika dla wszystkich miejscowości należących do parafii Machow, a to w Machowie, nie spotkała się ze zrozumieniem ani w Bělem ani w Lhotě. W tych miejscowościach postawiono pomniki już w 1921 i 1922 r.

Miejsce do budowy pomnika w Machowie, którą rozpoczęto w 1925 roku, wybrano w centrum miejscowości między rynkiem i kościołem, gdzie już wcześniej 1 maja 1919 roku zasadzono Lipę Wolności.

Aktivita byla podpořena v projektu Škola pro udržitelný život
Spolupřispovatelé

KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ

STŘEDNÍ ŠKOLA PROPAGAČNÍ TVORBY A POLYGRAFIE VELKÉ POŘÍČÍ